

66 ANMÄRKNINGAR TILL LITTERATURBLAD*N:o 6 1849**Litteraturblad n:o 6, juni 1849*

QVINNANS STÄLLNING I SAMHÄLLET. I. UTDRAG UR EN DIALOG AF RICHARD MORNING.

10 ?? Man kan säga: att göra ihärdigt arbete till ett nöje, att i lifvets prosaiska bestyr se den högre betydelsen. Men hvem, om icke qvinnan, förmår väl för ögonblick och timmar kasta illusionens, behagets, poésins slöja öfver hvardaglighetens tråk? – för andra åtminstone, om icke för henne sjelf.

67 ANMÄRKNINGAR TILL LITTERATURBLAD*N:o 7 1849**Litteraturblad n:o 7, juli 1849*

QVINNANS STÄLLNING I SAMHÄLLET. III. DIALOG AF R. MORNING.

20 Förf. har nemligen i det föregående sökt visa, att qvinnans väsende är attraktivt, att hon söker draga allt till sig, utgöra den sammanhållande medelpunkten i den krets, hon tillhör, försona och förbinda de motsatser, som möta på hennes väg. Derföre säger han äfven, att qvinnans känsla och vilja är intensiv, icke extensiv, d. ä. att de sträfva inåt, icke utåt, att hennes känsla visar sin styrka uti att upptaga och behålla intryck, icke uti att meddela dem, att hennes vilja är stark uti att fördraga och uppehålla, icke uti att verka och uppbygga. Denna röl i lifvet kallar han den qvinnliga principens.

30

68 SVENSK LITTERATUR.*Litteraturblad n:o 8, augusti 1849*

I.

Svenska litteraturen har, såsom vi äfven förut haft tillfälle påpeka, under loppet af senaste tre lustrer, att framvisa en lifligare, af originalitet stämplad rörlighet, åtminstone i fyra särskilda grenar af vetenskap och vittherhet. Redan före tiden kring 1835 var det politiska skriftstället i fullt flor och tidningarnes antal tillvexte med hvarje år, så att det inom senaste 25 år väl blifvit tiefaldigt större. Ännu utmärkte sig de följande åren ända till 1840 års riksdag för en serdeles liflig, politisk skriftvexling. Numera har dock det rent politiska elementet mer och mer trädt i bakgrunden. I dess ställe hafva de i vidsträcktare betydelse sociala förhållandena, både hos styrelsen och Representationen och i litteraturen samt allmänna lefvernet, vunnit en allt högre betydelse. Öfvergången bildade frågan om allmänna lagens, de civila och kriminela lagarnes, reformerande, hvilken fråga framkallat en icke obetydlig litteratur. Äfven allmänna undervisningen hade tidigare blifvit föremål för lagstiftande makternas omsorg; men först under senaste decennium har *Undervisningsfrågan* blifvit ett öfvervägande ämne för den offentliga diskussionen och bildat en framstående gren af Svenska litteraturen. Det är denna undervisnings-litteratur vi räkna såsom en af de grenar på den vetenskapliga litteraturen i Sverige, hvilka för närvarande gifva denna sin mest bestämda färg. Väl hafva äfven inom

50

litteraturen spår visat sig af ett annat sträfvande för den allmänna bildningen, hvilket redan i allmänna lefvernet har en stor betydelse, nemligen det i inskränktare mening sociala sträfvandet, arbetet för de lägre samhällsklassernas bergning och bildning, för fyllandet af den klyfta, hvilken åtskiljer dessa från den s. k. bildade klassen. Detta sträfvande visar sig kraftigt hos landets befolkning i allmänhet. Svenskarnas ega öfverhufvud naturligt tycke och talang för det offentliga uppträdandet, för associationsväsende och sällskapslif, och det är med en i sanning beundransvärd energi denna fallenhet senast yttrat sig i föreningar för den allmänna medborgerliga bildningens och de lägre samhällsklassernas intressen. Ännu synes dock åsigt och sträfvanden i detta hänseende icke hafva vunnit den styrka, att de skulle utbildat någon egen, originellare litteratur. Men det torde icke vara vågadt att påstå, att sagde frågor snart nog i landets litteratur skola intaga undervisningsfrågans plats.

10

Öfverser man hela detta fält, så har Sverige från nyaste tid att uppvisa en både till omfång och innehåll ganska betydelsefull litteratur i inhemsk politik, allmän lagstiftning och pedagogik, sistnämnda gren sammanfattande lagstiftningen för den offentliga undervisningen, egentlig pedagogik eller uppfostringslära och läroböcker både för den lärda, borgerliga och folk-undervisningen.

20

Anmärkningsvärdt synes det, att hithörande sträfvanden och litterära företeelser inom national-litteraturen icke grunda sig på någon för Sverige egendomlig filosofisk undersökning. Utan inflytande hafva visserligen icke sådana män som *Biberg*, *Höijer*, *Grubbe* och *Geijer* varit. Isynnerhet har den förstnämnde genom systematisk skärpa, den sistnämnde genom genialiska blickar inom den s. k. praktiska filosofins gebit bidragit att reda och grundlägga de förherrskande åsigtarna. Men till något utbildadt filosofiskt system har det i Sverige icke kommit. Nationens lynne synes dertill vara alltför lifligt och praktiskt, och dess offentliga lif har från uråldrig tid blott på kortare perioder varit ett sådant tvång underkastadt, som kunnat tillbakadrifva dess verksamhet från handlingens fält till de abstrakta teoriernas. Hela den litteratur, om hvilken här är fråga, visar sig därför vara mera populär än strängt vetenskaplig, och öfverallt återkommer allmänna opinionens afgörande såsom den yttersta bevisningsgrunden för eller mot en ifrågavarande åsigt. Annorlunda har det icke heller gerna kunnat förhålla sig, då litteraturen öfver hvarje fråga varit samtidig med dess handläggning af lagstiftande makten, och den teoretiska bevisningen därför nödgats omedelbart inrymma en plats åt allmänna opinionens, på gifven erfarenhet och särskilda förevarande förhållanden grundade dom.

30

40

Nära sammanhang har denna rigtning i Svenska litteraturen med den betydelsefulla reform, dess vitterhet undergick inom seklets 2:dra och 3:dje decennium. Vi hafva oftare erinrat om det kända och erkända faktum, att denna reform, brytandet af den Franskt-klassiska »smakens» herravälde, tillhörde den allmänna rörelsen hos de Europeiska folken och inom dessas litteratur, då öfverhufvud nationaliteten gjorde sig gällande såsom den rätta formen för all sannt mensklig bildning. Äfven Svenska litteraturen sökte nu ett säkrare fäste i nationens uråldriga sång och saga. *Tegnér*, *Wallin*, *Franzén*, detta högststående tretal i den nyare Svenska vitterheten, *Almqvist*, *Atterbom*, *Stagnelius*, *Vitalis*, *Nikander*, *Ling*, *Geijer*, *Afzelius*, *Ingelman*, alla dessa skalders, vid hvilkas sida ingen nation samtidigt kan ställa flera och mera utmärkta, hade nybildat den Svenska poësin. Det vore att begära mer, än rättvist väntas kan, att Sverige omedelbart efter denna rika period,

50

skulle kunna ega flera skalder att sätta vid de nämndas sida, och det är hellre öfverraskande, att ännu en så äkta sångarenatur som *Braun* fortsätter deras verk. Samtidigt med Svenska skaldekonsten höjde sig den Svenska historieskrifningen genom *Geijer*, *Strinholm* och *Fryxell*, hvilka båda senares verksamhet på denna bana ännu fortgår. En fortfarande frukt af den i detta hänseende väckta forskningsandan äro ännu de talrika Urkundsamlingarne och Memoirelitteraturen. I stället för den egentliga poésien trädde numera dikten i obunden form, romanen, äfven denna slutande sig dels till den inhemska historien, dels till Svenskt familjelif och folksed. Dess blomstring och förfall faller helt och hållet inom de tre lustrer, om hvilka vi här närmast tala. De tre damerna *Brémer*, v. *Knorring* och *Flygare-Carlén*, *Hrr Almqvist*, *Mellin*, *Sparre*, *L(ouis) D(e) G(eer)*, hafva gifvit denna del af den nyaste Svenska litteraturen en rikedom och glans, som väl till en del skall öfverleva nutiden. Genom *Almqvist*, fruarne v. *Knorring* och *Carlén* samt isynnerhet genom *Onkel Adam* (Dr. *Wetterberg*) hafva dagens sociala frågor på denna väg tagit plats äfven inom Svenska vitterhetens område – till samhällets båtnad bör man hoppas, ehuru icke i lika grad till poésins och konstens. Utan att underkänna mången talang bland de talrika romanförfattare och författarinnor, som uppträdt i de nämndas spår, kan man dock anse, att dessa icke höjt Svenska romanlitteraturens betydelse. Vida viktigare är en annan företeelse inom Svenska vitterhetens gebit, nemligen den pånyttfödda inhemska dramatiska litteraturen. *Börjesson* och *Blanche*, den förre i det historiska dramat, den senare äfven häruti, men förnämligast i den nationela komedin, hafva åtminstone förvärfvat det inhemska dramat en plats på scenen. Kanske bör denna vinning anses större, än hvad den inhemska litteraturen omedelbart vunnit genom deras dramatiska produkter. *Jolin*, *Kræmer*, *Ridderstad*, *K. Kullberg*, *Andersson* m. fl. hafva med mer eller mindre framgång följt den beträdda banan, utan att dock någon af dem företett produkter af den betydenhet, som de båda förstnämndas.

Dessa båda, *Romanen och Dramat*, äro de två företeelser, som synnerligast utmärka Svenska vittra litteraturen under de senaste 15 åren. I båda torde framtiden komma att sakna konstfulländning. För vår del skulle vi tillskrifva detta förhållande Svenska litteraturens saknad af filosofisk undersökning, till följd deraf äfven af fastare estetiska åsigheter och af en på principer stödd vitter kritik. Till en otrolig grad finner man nemligen under de senaste tie åren kritiken löslig och vårdslösad, om man undantager några dugligare kritiska uppsatser i f. d. *Intelligensbladet* och den samtidigt i Lund utgifna litteraturtidningen. Konstkännaren producerar väl icke enligt föreskrift, men obestriddigt är att icke blott det yttre formela i produktionen har sin af eftertanke och erfarenhet gifna regel, utan äfven sjelfva den estetiska konstformen har sin allmänna norm, hvilken konstnären genom andras meddelande eller egen åskådning i sitt medvetande upptager och utarbetar, för att begagna den såsom måttstock vid sina skapelser. När nu all teori, all på grundsatser stödd kritik saknas, och dertill kommer, att, såsom *Ref.* har sig det bekant, fremmande litteraturers mästarverk äro för flertalet af de nyaste Svenska vittra författarna och författarinnorna jemförelsevis okända, så kan icke gerna annat hända, än att deras produkter äfven vid den mest afgjorda talang skola lida af bristande reflexion och formfulländning. Af största inflytande på Svenska dramatiken och vitterheten i allmänhet måste det derföre blifva, att landets litteratur nu eger en till omfång och form nära

fulländad öfversättning af Shakspeare. Önskligt vore, att denna litteratur kunde tillegna sig ett rikare förråd af utländska klassiska produkter, hvilka såsom mönster skulle hindra de genuina nationela produktionerna från att upplösas i formlöshet.

Oberoende af dessa rigtningar synes den utmärkelse i naturvetenskaperna vara, till hvilken förnämligast *Berzelius* gifvit impulsen. I vårt land har man föga aning om den skala, hvori dessa vetenskaper redan i Sverige drifvas. Man förvånas t. ex. att se, det eleverna hos kemikern *Svanberg* sig till öfning lemna resultatet för vetenskapen. Men sådant är verkligen förhållandet. Vetenskaps-Akademiens förhandlingar förete af dessa elever kemiska analyser, hvilka framställas såsom rättelser till undersökningar, förut anställda af ryktbara kemister. *Mosander*, *Berlin*, *Åkerman* äro jemte *Svanberg* i detta fack män, utmärkta dels af nya upptäckter inom vetenskapen, dels såsom skriftställare i densamma. Jemte Kemien har synnerligast Naturalhistorien med stor ifver och framgång blifvit drifven. Utom de från äldre tid berömda: *Wahlenberg*, *Fries*, *Agardh* i botaniken, har *Wahlberg* hos utländningen på senaste tid upprätthållit Svenska vetenskaplighetens anseende i denna del, och yngre män, såsom tvenne friherrar *von Lüben*, *Agardh d. y.* och *Arrhenius* hafva med raska steg trädt i de äldres spår. HHr. *Sundevall*, *Lovén* och *Boheman* rikta årligen Zoologins gebit med nya iakttagelser. *A. Retzius* fortfar att genom anatomiska undersökningar häfda en redan Europeisk ryktbarhet. Med ett ord: Svenska Vetenskaps-Akademiens Årsberättelser om de särskilda naturvetenskapernas framsteg hafva icke af naturforskare i något land kunnat förbises¹. Utländningar hafva lärt sig Svenska, blott för att kunna följa med naturforskningen i Sverige. Af intresse är det äfven att se, huru en stor mängd personer kring hela landet äro verksamma att befordra Akademiens sträfvan- den. Prester, civila embetsmän, officerare, bruksegare, studenter m. fl. inberätta flitigt sina meteorologiska och naturalhistoriska iakttagelser. Dessa, handlande, skeppare, tillochmed sjömän rikta Museum med naturalster från eget land och fremmande länder. Det finnes ingen samhällsklass i landet, som icke representeras af något namn bland de såsom korrespondenter och gifvare uppräknade. Men också utgifvas Akademiens Handlingar på landets språk, för hvarje dess sammankomst redogöres i landets Tidningar, och Akademien har likväl ansett nödigt att för hvarje ordinarie sammanträde, en gång i månaden, i form af en Tidskrift utgifva: »Öfversigt af V. A:s Förhandlingar.» Ju oftare man ser lärda Sällskaper och Instituter vara prakt- och ceremoni- anstalter, desto mera glädjande är det att finna, huru lifligt Svenska Vet. Akademin verkar icke blott för vetenskapens framsteg utan äfven för spridandet af vetenskaplig insigt och intresse hos nationen. Själén i denna verksamhet var den store *Berzelius*, hvilken, under det de lärda i alla verldens delar med spänd uppmärksamhet lyssnade till hvarje hans ord, icke ansåg det under sin värdighet att, jemte flera andra Akademiens medlemmar, för Svenska bonden framställa resultaten af sina forskningar.

Så har Svenska litteraturen redan länge årligen haft att framvisa ett antal skrifter i naturvetenskap, förnämligast i kemi och naturalhistorie.

¹ Årsberättelserna i Kemi afgåfvos af *Berzelius* och öfversattes genast i utlandet. Efter hans död hafva några Tyska kemister förenat sig att fortsätta dessa årsberättelser. Vet. Akademin har åter uppdragit deras fortsättande åt Hr *Svanberg*. Framtiden skall visa, huruvida Tyskarnes något ohemula tilltag vinner framgång, eller om Akademiens Årsberättelser äfven under Hr *Svanbergs* ledning skola häfda sin plats.

Under senaste decennium har dock frukten af denna rigtning förnämligast visat sig i tvenne grenar af naturvetenskapernas tillämpning, i *Medicinen* och *Landbruksvetenskapen*. Hvarje bokhandelsbulletin upptager numera flera eller färre hithörande skrifter.

Reformen i den medicinska vetenskapen i Sverige torde förnämligast böra tillskrifvas HH:r *A. Retzius* och *Huss*, af hvilka den senare i den medicinska diagnostiken i Sverige infört perkussionen och auskultationen, konsten att af det ljud, andedrägten och vätskornas rörelse i inelfvorna åstadkommer, bedöma dessas sjukdomar, samt, om vi icke misstaga oss, först bland de nyare fästat noggrannare afseende på patologiska anatomin, d. ä. på de sjukliga förändringar hos människokroppen, som vid liköppningar kunna iakttagas. Andra läkare, såsom HH:r *Sondén*, *Retzius*, *Berg*, *Carlsson*, *Sköldberg* m. fl., hafva såsom författare flitigt uppträdt dels i Sv. Läkaresällskapets tidskrift, *Hygiea*, dels i särskildt utgifna arbeten. I Agronomins särskilda delar eger Sverige kunskapsrika män, hvilka ofta erhållit för landets förhållanden nog frikostiga understöd till resor i utlandet och sålunda haft tillfälle att följa med vetenskapens och dess användnings nyaste framsteg.

Mindre öfverraskande är det att finna frågor rörande landtbruket afhandlade i allmänna tidningarne; men eget för Sverige torde det vara, att man i dessa icke sällan ser äfven diskussioner i medicinska ämnen. Detta vittnar på en gång om behovet af ett lifligare meddelande mellan vetenskapsmännen och om den del den läsande allmänheten tager äfven i vetenskapliga frågor. Till företeelser, som bevisa detta allmänare spridda intresse för vetenskapligt vetande, kunna äfven räknas de offentliga föreläsningar, hvilka de senare åren blifvit hållna i Stockholm t. ex. af HH. Nilsson, (fr. Lund), Wahlberg, Selander, Lovén. De hafva varit talrikt besökta af en blandad publik, och tidningarne hafva från dem meddelat ganska utförliga referater. Så fortforo tvenne i Stockholm utkommande blad under förflutna vår att i långa artiklar redogöra för hvarje af Professor Lovéns sedeles rikhaltiga föreläsningar i allmän naturkunskap. Endast ringa utrymme har hindrat oss, att i detta blad aftrycka en sådan redogörelse, hvilken säkert skulle varit läsarena välkommen, äfven såsom till en del en snillrik återerinring i ämnen, hvilka i bladet förut blifvit afhandlade. Man känner, att äfven i Helsingfors HH:r *Bonsdorff* och *Cygnæus* hållit föreläsningar för en större allmänhet. Men det har varit en fåfäng väntan, att något Helsingfors-blad skulle meddelat allmänheten det minsta utdrag ur dessa föreläsningars innehåll.

Det finnes lätt, att äfven i sagde naturkunskapens tillämpningar afseendet på det inhemska återkommer, då båda afse det för land och invånare nyttiga. Också är läkarepersonalen i Sverige icke obetydlig, då fältläkarestaten derstädes fördubblar läkarens antal i jemförelse med Finland, med organisationen af hvars medicinalstat den Svenska eljest öfverensstämmer. Dertill kommer ännu i Sverige ett större antal Veterinärläkare, för hvilkas bildande ett eget Institut finnes i Stockholm, der äfven Karolinska Institutet, som står i förbindelse med det stora Serafimerlasarettet, är inrättadt för blifvande läkares praktiska utbildning. Att sålunda hufvudstaden, jemte sina öfriga större inrättningar för helsovården och det här församlade större antalet af praktiserande läkare, eger lärostolar för en egen medicinsk fakultet med dertill hörande anatomi-sal, laboratorium och vetenskapliga samlingar, synes i icke ringa mån hafva höjt den medicinska vetenskapen i Sverige. I Stockholm är likaså Landbruksakademins säte,

hvilken nära intill staden har sitt experimentalfält, och med hvilken numera äfven ett Skogsinstitut är förenadt. Dessutom finnas åtminstone tvenne landbruksinstitut (å Degerberg och Ulltuna) och särskilda kringresande lärare hafva tid efter annan varit aflönade, för att undervisa allmogen i den ena eller andra grenen af jordbruket eller boskapskötseln och i landtmanna slöjd. Då nära 1/4 del af landets jord ännu besittes af adeln, icke obetydliga egendomar af andra ståndspersoner, af prester och af indeldda armeens officerare, så förefinnes i landet ett nog stort antal så upplysta jordbrukare, att de äro tillgängliga för vetenskaplig bevisning och på vetenskapligt sätt kunna ordna sitt landbruk. Hithörande del af litteraturen eger derföre en talrik publik, såsom äfven dess tillvexande flor antyder. Att densamma i flera af landets sydliga provinser icke heller är obekant för bonden, bevisa Hushållningssällskapernas¹ och landbruksmötenas förhandlingar. 10

II.

Då Ref. är sinnad efter denna allmänna framställning meddela en kort hänvisning till nyare Svenska skrifter, hyser han den öfvertygelse, att en hastig blick på undervisningsfrågan och den pedagogiska litteraturen icke skall möta ogillande hos bladets läsare, bland hvilka väl utom en och annan Skolman så många föräldrar och målsmän för ungdomen finnas, att de ega anspråk på några upplysande ord i ett för dem så viktigt ämne. Öfverhufvud måste också någon bekantskap med undervisningsväsendet tillhöra den allmänna medborgerliga bildningen, om det eljest icke anses likgiltigt, att bildade föräldrar förvärfvat sig nödig insigt, för att kunna välja den för deras barn lämpligaste undervisningskurs och på tjenligt sätt understödja lärarens bemödanden. Erfarenheten visar, att t. ex. i vårt land föräldrar ännu äro okunniga om den dubbla undervisningskurs vid landets elementarläroverk, den nya Gymnasii- och Skol-Ordningen infört, hvilken lemnar det öppet för lärjungarne att mot läsning af nyare språk och naturvetenskaper utbyta läsningen af de gamla språken. Huru allmänt det derjemte är, att föräldrar lemna sina barn till en skola, likgiltiga för, hvad barnen lära, endast de genomgå de föreskrifna examina och blifva antagliga på tjänstemannabanan – det känner hvarje skollärare. Men att en sådan likgiltighet är tadelvärd och bevisar bristande bildning, derpå tänka kanske icke alla de, som om förhållandet ega kännedom. Och huru skall likväl saken annorlunda anses? Man lär sig att sköta sin åker, att ansa sin boskap: man lemnar icke vården om sin egendom utan kontroll i andras händer, icke vården om sina rättigheter utan granskning i en auktoritets: men om sättet för sina barns ledning till förmåga, att fylla deras menskliga bestämmelse, har man ingen kunskap, angående detsamma afsäger man sig hvarje, på insigt grundadt omdöme. Detta beteende kan ingalunda gillas och anses öfverensstämmande med människans pligt. Men det bör dock icke tillskrifvas bristande håg, utan bristande insigt, icke fel i hjertats bildning utan i förståndets. Att derföre ingen insigt mera, än den, om hvars frånvaro här talas, bör anses tillhöra den allmänna medborgerliga bildningen, derom kunna tankarne icke vara delade. 30 40

¹ I Sverige har nemligen hvarje län sitt hushållningssällskap, utom hvilka landet äfven eger flera Landtbrukssällskaper. Större delen af landshöfdingar i Sverige anse det för sitt åliggande att genom dylika Sällskaper och genom möten verka för landbrukets förkofran i länen. Kanske den utmärktaste i detta hänseende är landshöfdingen i Upsala, v. Kræmer, född Finne. 50

Den Svenska litteratur, som angår allmänna undervisningen, har rört sig kring tvenne skilda frågor: den om folkbildningen och folkskolan samt den om de bestående läroverkens reform. Den förra frågan fann sitt afgörande i lagstiftningsväg genom Ständernas beslut vid riksdagen 1840, att hälften af mantalspenningarne inom hvarje kommun skulle användas för inrättandet af en skola, hvarjemte städerna anslogo särskilda medel för inrättandet af Folkskollärareseminarier, till stipendier för eleverna vid dessa och till läroböcker för Folkskolan. Regeringen gillade beslutet, och med ovanlig drift sattes det i verkställighet, så att folkskolväsendet i Sverige numera kan anses fullkomligen ordnad och stadgadt. Endast ett årligen ökad antal af läroböcker för dessa skolor påminner ännu om det intresse, hvarmed saken fortfarande omfattas.

Den senare af de nämnda frågorna inbegriper tvenne skilda omständigheter, nemligen Universiteternas reformerande och Skolväsendets reform i både Gymnasier och Skolor. Den förra delen af frågan sväfvat ännu oafgjord; den senare har likasom frågan om Folkskolan blifvit afslutad genom regeringens och ständers öfverensstämmande beslut. Enligt detsamma:

20 Komma Gymnasium, Trivial- och Apologist-skola på hvarje ort, der alla tre finnas, att sammanslås till en enda läroanstalt med 8 klasser, »Högre Skola». I andra orter bibehållas »Medelskolor» med 4 klasser, i andra åter »Lägre skolor» med 2 klasser.

Kunna i denna läroanstalt lärarena genom öfverenskommelse bibehålla klassläsning på de båda lägsta klasserna, men på de öfriga införes ämnesundervisning för lärarena och kursläsning för lärjungarne, hvilka här äfven äga valfrihet mellan vissa läroämnen, isynnerhet mellan gamla och nyare språken;

30 Ega lärarena frihet att öfvergå från det ena stiftets läroverk till det andras;

Upphörer dubbla tjänsteårsberäkningen, och lärarena erhålla i lön minst 600, högst 1 500 Riksd. B:co (= 310 à 775 Rub. S:r). Härtill kommer Rektorsarvode vid Högre Skolor 300 Riksd. B:co. Utom detta arvode, lönerna i Lägre Skolor och Rektorslönen vid Medelskolor, äro öfriga lärarelöner icke fästade vid viss tjänst utan tillfalla lärarena efter ålder i tjänsten. För aföningen hafva Ständerna ökat Skolverkets årliga anslag, med 90 000 Riksd. B:co, och hvarje bemedlad lärjunge bör till Skolan erlägga en terminsafgift af 5 Riksd. B:co.

40 Utom dessa stadganden hafva Ständerna med anledning af ekklesiastikministerns förslag för sin del godkänt:

Att Lärareseminarier inrättas i Upsala och Lund, med särskildt anslag af 4 000 Riksd. B:co för hvardera;

Att Lärarene befrias från deltagande i konsistoriela göromål;

Att sådan förändring i läroverkens styrelse måtte vidtagas, att sakkunnige personer äfven utom Ekklesiastikståndet i denna styrelse komma att ingå.

Men så väl dessa som åtskilliga andra mindre betydande reformer sakna ännu Regeringens stadfästelse.

50 Att nu reformen i de Svenska läroverken är half och haltande, så länge Lärareseminarier och en ändamålsenlig Skolstyrelse saknas, inser hvar och en i ämnet erfaren. Ekklesiastikministern, statsrådet Silfverstolpe, hvars upplysta och frisinnade åsigter i dessa frågor icke nog kunna prisas, hade föreslagit: att en »Centralstyrelse» skulle inrättas, bestående af tre i undervisningsverket kunniga och erfarna män, en föredragande för universiteterna, den andra för elementarläroverken,

den tredje för folkskolorna, och utgöra en egen Afdelning af ekklesiastikministerium; att vidare i hvarje stiftsstad skulle finnas en »Eforalstyrelse», med biskop och domprost eller annan prestman, landshöfding eller någon dennes person företrädande, tvenne af föräldrarna till ungdomen i stiftsstadens skola valda personer, en person, vald af stiftets skollärare, och sagde skolas rektor till ledamöter, – slutligen att en »Lokalstyrelse» skulle anordnas, i stiftsstaden densamma med Eforalstyrelsen, men på andra orter sammansatt af inspektor, af eforalstyrelsens och landshöfdingens ombud, två af skolungdomens föräldrar valda ledamöter och skolans rektor, eller vid mindre skolor af lika personer, med undantag af landshöfdingens ombud och den andra af föräldrarna valda ledamoten. Tvenne stånd upptogo och gillade detta förslag med den ändring, att i stället för domprosten vid eforalstyrelsen och denna styrelses ombud vid lokalstyrelserna skulle träda en af magistraten och borgerskapets älte på hvarje ort utsedd ledamot. Men då två stånd stadnade emot två, så afgjordes frågan i förstärkt Statsutskott så, som ofvanföre är anfördt.

En enskild Riksdagsledamot hade föreslagit, att till Centralstyrelsen borde höra två eller tre revisorer, hvilka under läseterminerna skulle besöka läroverken och vid hvarje sådant dröja två à tre veckor samt under ferierna biträda ekklesiastikministern vid uppgörandet af förslag till nödiga ändringar och förbättringar i undervisningsväsendet. Ref. har för sin del gladt sig att finna denna åsigt af sättet, att lära känna läroverkens tillstånd, hyllad äfven på annat håll, emedan den fullkomligt öfverensstämmer med Ref:s i saken hysta tanke. Ty hvarje skollärare inser noggsamt, att de öfliga examina och visitationerna äro otillräckliga för ändamålet – för kunskap hos Skolstyrelsen om läroverkens tillstånd och behof, om lärarens duglighet i sitt kall, och för åstadkommande af enhet i allmänna undervisningen. Denna inrättning vore så mycket lämpligare, som ingen reform med fördel kan införas i skolorna midt under läseterminernas lopp och äfven hvarje läraretjänst lämpligast tillträdes vid läsårets början. Endast tillsättande af vikarier vid oförmodadt förfall och afgörandet af besvär från föräldrars och målsmäns sida fordra omedelbar åtgärd under läseterminerna, – men såväl förslag till ordinarie tjänst hvartill då Regeringen skulle utnämna, som utlåtanden i de mål, Regeringen äskar, eller i hvilka förfrågningar ske af eforal- och lokalstyrelser, kunde utan läroverkens skada afgifvas under ferierna.

Bevisande för, hvad äfven vi före detta yrkat, är det, att i Sverige såväl Skolrevisorer och komiteer som Regering och Ständer erkännt det origtiga af lärdomsskolans åtskiljande i Skola och Gymnasium. De olägenheter af denna fördelning Regeringens förslag till Ständerna upptager äro: »brist på sammanhang i undervisningen, skoltuktens försummande, serdeles i Gymnasium, samt slutligen onödiga kostnader för aflönande af en större lärarepersonal». I Sverige har man såsom ofvan blifvit nämndt, nu förenat äfven Apologistskolan, motsvarande våra Lägre Elementarskolor, med de båda öfriga läroanstalterna under en stadigvarande rektor; och det skall snart blifva oundvikligt, att till denna förändring lägga äfven den nödiga reformen i den öfriga Skolstyrelsen. Hvem inser också icke fördelen af, att sagde läroanstalter på samma ort förenas under samma lokalstyrelse? Att på vissa orter endast de två n. v. Skolorna kunna sammanslås, och på andra orter Apologistskolan ensam återstår, är en oundviklig sak; och de olägenheter, härigenom otvifvelaktigt förorskas dessa isolerade skolor, kunna endast minskas genom eforal- och central-styrelsens på dem rigtade

större omsorg.

I Danmark, der man likasom i Tysklands stater eger en egen Styrelse för läroverken, och der äfvenså Skolan icke är splittrad i flera skilda läroanstalter, har denna inrättning vunnit så stort förtroende, att man äfven med Universitetets tillstyrkan nu är sinnad förflytta Studentexamen från universitetet till Skolan, att *under kontroll* verkställas af Skolans egna lärare, och dertill vill så utvidga skolkursen, att alla preliminära examina vid universitetet försvinna. Man utgår der från åsigten, att allt, som indrager universitetet i skolundervisningen bör aflägsnas. I Sverige likasom i Finland klaga universitetslärarna nu öfver det för Universitetets vetenskaplighet skadliga tenterandet och examinerandet med dertill hörande föreläsningar för underordnade examenskurser. Och ingen utsigt till ändamålsenlig förändring häruti torde finnas, så länge hela landets undervisningsväsende icke står under en gemensam Styrelse, och så längs splittringen i elementarundervisningen fortfar. Vår mening är visserligen icke den, att endast centralisationen i styrelsen skulle kunna medföra undervisningsväsendets framgång. Men ett samband måste finnas; och detta blir desto starkare, ju mera sjelfverksamhet delarne ega. Endast slöhet och aftynande och häraf uppstående utvexter och isolering hos den ena eller andra läroanstalten böra af en Skolstyrelse afvändas.

Det synes vara med afseende på en sådan sjelfverksamhet, som Svenska Regeringen lemnat klassläsningen i »*slutna klasser*» åt lärarenas öfverenskommelse, med förbehåll dock, att denna läsning bör inskränkas till de två lägsta klasserna. I Regeringens förslag till Ständerna antogs, att de båda första klasserna ovilkorligen, och blott den tredje klassen på lärarenas önskan skulle vara slutna klasser d. v. s. att här enligt gamla skolmetoden alla lärjungar borde framskrida liktidigt i hvarje ämne, då deremot i de fem lägre klasserna hvarje lärjunge skulle ega frihet att genomgå klassens kurs i ett eller flera ämnen, i hvilka han derefter öfvergår till den högre klassens kurs, medan han ännu i andra ämnen läser på den lägre klassen och öfverhufvud räknas till denna klass. För vår del anse vi visserligen tjenligare, att de lägsta klasserna äro slutna; men det kan dock hafva sin stora fördel, att läraren får välja den metod, af hvilken han lofvar sig större framgång, isynnerhet om lärareseminarier inrättas, genom hvilkas besökande läraren på förhand kan vinna en grundad öfvertygelse om den ena eller andra metodens företräde.

Till den del af förslaget, angående hvilken Regeringen ännu icke aflåtit bestämdt stadgande, hörer föreskriften, att hemarbete *allsicke* får åläggas lärjungen på de lägsta klasserna och blott *sparsamt* på de högre. Det synes också följa af sig sjelft, att lärjungen vid kursläsning måste använda större delen af skoltimmarne till öfverläsning. Likväl är minium för *läsetimmarne* på de två lägsta klasserna endast 32, på de öfriga 36 timmar i veckan. Deremot äro ferierna förkortade till 14 veckor årligen (förut minst 20, i Finland numera 18 veckor). Ref. har både i tjensteväg och i offentlig skrift sökt fästa uppmärksamheten på det öfverhopade arbete, praktiken i våra skolor och gymnasier pålägger barn och ynglingar. I Sverige gäller ännu den gamla ordningen, att hvarje klass räknar åtminstone två afdelningar eller lexlag, af hvilka den ena kan egna tiden åt öfverläsning, under det den andra undergår förhör. Men på 2 och 3 klassen i våra H. Elementarskolor och på Gymnasierna har ingen öfverläsning under skoltimmarne kommit i fråga, och vi förmoda, att någon sådan är sällsynt äfven på sagde Skolors 1 och 4 klass. På första klassen upptages den från förhör fria

tiden af skrifva och räkna: på fjerde klassen afskåres all ledighet från förhör genom seden, att i språklexor förena båda lexlagen i samma förhör. Den mindre ansträngningen för lärjungen oakadt, har man i Sverige insett, att vid det ökade antalet af läroämnen hemläsningen blifvit för mycket tryckande, och att tiden på Skolan kan användas lika nyttigt till öfverläsning som till förgör, om ett rätt afpassadt förhållande mellan båda iakttages. Förslaget lägger isynnerhet vikt på »öfverläsning under lärarens ledning.» Vill man deremot rådfråga den rådande opinionen hos lärare af gamla skolan, skall man till sin förvåning finna, att de anse allt, som lättar lärjungens möda vid öfverläsningen, vara af ondo. De fordra ganska riktigt, att han bör drivas till sjelfverksamhet; men de glömma, att äfven sjelfverksamheten kan läras, och att den kan ega en annan sporre, än den hårda nöden. Nöden framkalla de, och den tillgriper ganska konsekvent nödfallsutvägar. Så begagnar den hårdt ansatta skolgossen kunnigare kamraters hjälp, öfersättning, af andra gossar skrifna glosböcker, underslef vid förhören, skolsjuka m. m., för att hjälpa sig ur hvarje dags klämma, och hans håg och sjelfverksamhet dödas i stället för att lifvas och underhållas.

10

Man ser af det anförda, att de Svenska skollärarena få ökad arbete. Också beräknas för 60 lärjungar på de sex öfra klasserna endast 5, för 70 på de två lägsta endast 2 lärare – utom de i gymnastik och sång. Derigenom att de »öppna» klasserna begagna samma lärorer, besparas dock många undervisningstimmar för de särskilda lärarena. Ökas lärjungarnes antal öfver det upptagna beloppet, tillsätts nya lärare. Men då den minsta skollärelönen nu utgör 600 Riksd. B:co, så kan hvar och en lärare åtminstone föda och kläda sig sjelf utan biförtjenster. Och hvilken skollärare arbetar icke gerna några timmar mera på skolan, om han med detta arbete vinner sin bergning? Hvilken föredrager icke undervisning på skolan framför privatundervisning? I Finland skulle en dylik förlängning af läseterminerna och tillökning i de dagliga undervisningstimmarnes antal, om icke tillika lönerna förhöjas, drifva isynnerhet de yngre lärarena att söka allmosor. Den stora fördelen både för lärarena och läroverken af lönernas fördelning efter tjensteåldern behöfver blott påpekas.

20

30

Ännu förtjenar nämnas, att enligt det Svenska Reformförslaget på Skolans lägsta klass läres endast modersmålet, på den andra införes Tyska språket, på den tredje Latinet, på den fjerde Franska, på den femte Grekiska, på den sjette Engelska, på den sjunde Hebraiska under särskilda lärotimmar. De lärjungar, som genomgå blott fyra klasser, »Medelskolan», kunna redan på tredje klassen välja Franska i st. f. Latin; för de öfriga står valet mellan Grekiska och Engelska öppet redan på femte klassen, då de äfven kunna lemna Latinet. Hebraiska läser blott den, sådant önskar. I Danmark följes samma ordning: att med Tyska början göres på andra klassen, med Latinet först på den tredje.

40

Anförda underrättelser om Skolreformen i Sverige äro huvudsakligen hemtade ur

1. *Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare. Sthm 1842.*

Den förra serien af denna Tidskrift, årgångarne 1847 och 1848, torde vara för mången bladets läsare bekant. Den hade en nog sammansatt Redaktion af sex skolmän, till sina åsigtter tillhörande dels den nya, dels den gamla Skolan, d. ä. hufvudsakligen dels hyllande Skolornas vanliga klassundervisning, lexläsning och de klassiska språken såsom all undervisnings grundval, dels Nya Elementarskolans i Stockholm

50

ämnes-undervisning, kursläsning och fri flyttning samt studium af modersmålet, nyare språk och naturvetenskap. Berömligt har styrelsen understött Tidskriftens utgifvande. Men då den gjorde till vilkor, att båda de nämnda stridande åsigtarna skulle i Tidskriften representeras, så synes just detta beredt företagens upplösning. Numera är bokhandlaren Mag. Bagge Tidskriftens utgivare, Hr A. Falk, Skollärare i Stockholm, dess huvudredaktör, biträdd i redaktionen af flera dels den förra seriens redaktörer, dels nya medarbetare. Äfven under den nya formen åtnjuter Tidskriften understöd af Styrelsen.

10 Att den förra serien eger artiklar af värde är obestriddigt. Dock saknar densamma den afgjorda rigtning till ett bestämdt mål, som i vår tanke hvarje periodisk skrift bör ega, om den vill vinna en större betydelse, än den af ett repertorium i den ena eller andra kunskapsgrenen. Synnerligast visar sig behovet af en sådan bestämd rigtning, der det såsom i undervisningsväsendet är fråga icke blott om teorin, utan äfven om dennas utöfning och praktiska användbarhet. Allmänna undervisningens stora vikt för hela samhällstillståndet fordrar här än mera, än i flera andra ämnen, bestämda sträfvanden och någon varmare ifver för deras framgång. Vål röja sagde årgångar äfven prof
20 på såbeskaffade sträfvanden. HH:r Ekendal och Rabe, lektorer vid Stockholms Gymnasium, HH:r Dahlström och Svedbom, den förra rektor, den senare lärare vid Nya Elementarskolan, företråda här de skilda rigtningarne, och isynnerhet Hr Ekendal och Hr Svedbom hafva i sina uppsatser inlagt en mera afgjord ifver för deras åsigtens realiserande. Men ställningen har uppenbart varit ömsesidigt generad och till någon bestämd diskussion och polemik i ämnet har det icke kommit. Också kan det kanske anmärkas, att Tidskriftens innehåll varit alltför litet varierande, samt att den upptagit för få anmälanden och recensioner öfver utkomna, undervisningsväsendet rörande skrifter.
30

Den Nya Tidskriften synes få en mera bestämd färg, såsom afgjort stående på det nya skolsystemets och reformernas sida. Också återfinnas HH:r Edendals och Rabe's namn icke bland de nuvarande medarbetarena. I de tre häften af årgången, som kommit Ref. tillhanda, visar sig äfven mera raskhet och rörlighet än i de förra årgångarne. Uppsatserna äro kortare, recensionerna flera, och allt har en mera afgjord hållning. Näst hufvudredaktören har Hr Svedbom lemnat de mesta bidragen äfven till dessa häften.

40 Redan tillvaron och fortgången af denna Tidskrift ger en glädjande föreställning om det lifvade intresse, hvarmed allmänna undervisningen numera i Sverige omfattas. Vi förmoda att icke heller någon Skolanstalt i Finland skall underlåta att tillegna sig Tidskriftens årgångar. Äfven för föräldrar, som med kärlek vårda om sina barns uppfostran, innehåller den mycket lärorikt, och i den nya serien synes deras behof särskildt vara afsedt. Så förekomma i de tre första häftena afhandlingar: »Om hemmets förhållande till Skolan» – och »Om mödrars pligt att undervisa sina barn.» Priset för årgången, 8 häften om 3 ark, är 2 Riksd. B:co.

50 Än mera öfverraskande är det dock att finna två särskilda periodiska skrifter för Folkskolan anmälda bland den nyaste Svenska litteraturen: nemligen

2. *Folkskolan* (månadsskrift). Carlstad 1848. (12 Häft. 32 sk. B:co.)

3. *Tidskrift för Folkskollärare och Folkskolbildningens vänner*, af J. H. Ekendal. Örebro 1848. (6 Häft. 2. Riks. B:co.)

Båda dessa företag lofordas i Ny Tidskr. för L. o. U. såsom lyckade

och lofvande. De 12 häftena af den förstnämnda utgöra väl blott 12 ark, men det serdeles låga priset kan dock gifva anledning till jemförelse med förhållandet häruti i vårt land. Vi rekommendera dem isynnerhet för öfversättare till Finskan, då otvivelaktigt i dem måste förekomma mången artikel tjenlig för intagande i de Finska folkskrifterna.

Serdeles rik är den nyare Svenska litteraturen på populära läroböcker i naturkunnighet. Ehuru icke i lika grad som i Finland, har dock denna 10
viktiga del af den allmänna bildningen äfven i Sverige hittills varit försummad. Likväl hafva redan i en följd af år särskilda lärare för hithörande ämnen varit vid Gymnasierna anställda, och för den litterärt bildade allmänheten hafva sådane arbeten som »Bibliothek i populär Naturkunnighet» öppnat ett rikt fält af gagneligt vetande. I ordning hafva nu sednast följt smärre skrifter för barnundervisningen i hemmet, i lärdoms- och folkskolan. Bland dessa skrifter lofordas:

4. *Naturkunnighetens Första Grunder**)¹ af J. G. Agardh. Lund 1848. (32 sk. B:co.)

Ehuru ämnad för Lägre Skolor anses boken mindre lämplig till 20
Lärobok, men desto mera egnad till läsning i familjen. I särskilda kapitel anhandlar den: 1) Verldsbyggnaden i allmänhet, 2) Solen och Planeterna, 3) Jorden, 4) Luften, 5) Vattnet, 6) Jordens oorganiska beståndsdelar, 7) Vexten, 8) Vextriket, 9) Djuret, 10) Djurriket, 11) Menniskan. Vid afhandlandet af de skilda ämnena äro såväl det historiska och naturalhistoriska som de fysiska och kemiska förhållandena afsedda. Detta behandlingssätt synes oss högst förmonligt för sakens populariserande, emedan det erbjuder en lättare öfversigt och lika lättfattligt framvisar sammanhanget mellan naturvetenskapens skilda grenar. Också lofordas både rikedom och öfversigtligheten af 30
bokens innehåll, ehuru det ringa omfånget (196 sidd. 8:o) väl låter förmoda, att muntliga förklaringar böra tillkomma vid dess begagnande för den första undervisningen. Rec. säger, att skriften med vinning kan läsas äfven af de i ämnet mera försigkomne. En stor brist utgör dock saknaden af afbildningar, om hvilkas tillvaro hvarken titeln eller anmälan nämner, och hvilkas bifogande icke heller det billiga priset synes kunna tillåtit. För den, som på sin bokhylla eger det nyssnämnda »Bibliothek i populär Naturkunnighet» har dock denna brist intet att betyda, emedan de talrika afbildningarne till detta verk kunna användas till åkådliggörande af hvarje Läroboks framställningar.

5. *Naturens Bok* för Scholan och Hemmet*), af Friedrich Schödler. 40
Stockholm 1847.

Denna skrift är en öfversättning från Tyskan, på hvilket språk den redan upplefvat ett stort antal upplagor. Dess innehåll är deladt i fem 50
afdelningar: Fysik, Kemi, Mineralogi, Botanik och Zoologi, hvilka i den Svenska öfversättningen äro utgifna i skilda häften, och hvarje afdelning försedd med ett antal (tills. ungefär 300) afbildningar vid häftets slut, – icke såsom i originalet ini texten. Öfversättningen, som i öfrigt är god och omsorgsfull, såsom det mesta af Hr Z. Hæggströms förlag, står dock i sistnämndt afseende likasom i planchernas beskaffenhet och den öfriga typografiska utrustningen efter den senaste upplagan af originalet, hvilken kan kallas verkligen nitid.

Den berömde Liebig har uti ett i boken aftryckt »Vitsord» med stort

¹ *Här anmälda skrifter, vid titeln betecknade med denna asterisk, äro tillgängliga i *Bokhandeln i Kuopio*.

beröm rekommenderat densamma. En blick på innehållet lärer också, att det är lika rikt som det synes ändamålsenligt anordnad. Dock har Förf. i vår tanke lemnat mera rum åt det, man kunde kalla naturkunskapens elementarlära, än hvad som synes lämpligt i en bok »för hemmet», hvarmed man väl bör förstå en bok för läsning i familjen. T. o. m. »för skolan», såsom naturvetenskapen i våra skolor studeras och vid deras närvarande inrättning kan studeras, blir kursen härigenom alltför vidlyftig. Vi räkna till detta elementära: t. ex. den

10 kropparne, på vextdelar, djurorganer och mineralier, t. o. m. naturföremåls minutiosa klassifikation och uppräknandet af vext- djur- och stenarter. Deremot saknar man i boken astronomi och globlära, en utförligare framställning af de fenomen, som tillhöra den fysikaliska jordbeskrifningen, vextgeografi, läran om människan (antropologi). Med ett ord: dessa naturmålningar i stort, hvilka man finner t. ex. hos Sommer, i Humboldts Kosmos m. fl. gifva i vår tanke den lämpligaste läsning för hemmet och till en viss grad äfven för skolan. Det är

20 nemligen mer än antagligt, att mången lärjunges naturkunskap kommer att stadna vid skolstudierna; och det är då gämligare att han känner något om den verld och den jord, han bebor, och om de föremål och fenomen, af hvilka han dagligen omgifves, än att han inhemtat de abstrakta lagarne för fenomenerna eller lärt sig uppräknat en mängd naturföremål, hvilka han aldrig får se i naturen. Vi äro i tillfälle att nedanföre vid anmälandet af N:o 6 närmare förtydliga denna vår mening.

Hvad särskildt den ifrågavarande boken angår, bör erinras, att den, såsom sig bör, endast exempelvis anförer skilda naturföremål bland mineralier, vexter, djur, men deremot är temligen fullständig i klassifikation. På andra sidan går den i vextfysiologi, geognosi och geologi

30 mera in på de allmänna resultaternas område, hvilket vi antydtt vara det, för den allmänna bildningen mera fruktbarande. Också bör det ihågkommas, att det ena eller andra i boken kan förbigås allt efter läsarens olika behof. Framställningen är enkel och redig; likväl har den i anseende till det hopade materialet gifvit boken mera form af ett kompendium för examensläsning, än af en intagande lektyr i familjekretsen.

Vår slutsats blir, att N:o 4, efter hvad den åberopade recensionen ger vid handen, för att egna sig till läsning i hemmet och till undervisningsbok för fruntimmer och barn, behöfver föredragas af en i ämnet

40 kunnigare person, samt att N:o 5, begagnad med omdöme, mera egnar sig för Skolan än för hemmet, men äfven genom sin mera systematiska anordning kan utgöra en gämlig hjälpreda för den, som föredrager ur den förstnämnda skriften.

6. *Botanikens Första Grunder för Begynnare**), af C. F. Nyman. Stockholm 1849. (24 sk. B:co.)

Denna lilla skrift af blott 100 sidor 16:o har med stort beröm blifvit anmäld i Ny tidskrift f. L. och U.; och den förtjenar i hög grad att lofordas. En tredjedel af skriften upptager vextanatomi och fysiologi, gemensamt behandlade; den andra tredjedelen vextgeografien. I texten

50 tryckta träsnitt upplysa den enkla framställningen. Denna är verkligen ett mästerstycke i sitt slag, så frisk, som ett lätt, muntligt resonneman, och tillika så sakrik, att knappt ett ord är för saken förloradt. Det förstås, att isynnerhet den historiska beskrifningen måste vara in-skränkt till få arter och eljest knapphändig. Också upptager Förf. endast de hufvudsakligaste, i Sverige förekommande vextfamiljer, och

uppräknar till hvarje blott några få de bekantaste, inhemska vexter med deras Svenska namn. Äfven i de båda öfriga afdelningarne känner läsaren sig på en gång intresserad och otillfredsställd, önskande veta – ännu litet mera. Men just denna väckta vettgirighet vittnar för framställningens förtjenst, isynnerhet då det tillägges, att de få sidorna likväl gifva mera vetande i ämnet, än de flesta litterärt bildade, ja lärda män i vårt land besitta. Synnerligen lämplig är denna lilla skrift för Fruntimmersundervisningen, och Ref. anser det för en verklig förlust för den Flickskola, som icke följer det här gifna rådet, att ofördröjligen införa den till begagnande. Vi göra härvid ingen åtskilnad emellan mamsellpensionen och den simpla skolan för arbetarens flickebarn. Ty vi känna ingen lärobok, som bättre än denna förmår gifva lärjungen glädje af sitt förvärfvade vetande. Dess öfversättning till Finskan skall blifva en stor vinning för den uppspirande Finska folklitteraturen. Ett botaniskt planchverk och en vextgeografisk globkarta skola för fruntimmers undervisningen fullända den med densamma gjorda början. En sådan karta, huru enkel som helst, bifogad den finska öfversättningen, skall också mycket höja bokens värde. En verklig brist hos skriften anse vi det vara, att, då klassifikationen skett enligt Jussieu och i naturliga familjer, Förf. icke tillika meddelat någon öfversigt af Linné's system. Detta borde i en blifvande öfversättning och i en ny upplaga rättas. Rättelse tarfva äfven Inledningens första ord: »kropparna på vår jord äro af trenne slag, stenar, vexter och djur», i hvilka ord den eljest så klara och bestämda Förf. påtagligen sagt mera, än han eller någon annan kan försvara.

7. *Populär Naturkunnighet för Folkskolor** (med figurer), af I. F. Schlez. Sthm. 1847. (40 sk.)

8. *Utkast till Populär Naturkunnighet** I Del. Naturläran, af C. F. Hartman. Sthm. 1845. (28 sk.)

9. *Första Begreppen i Populär Naturkunnighet**, af G. Thomé. (32 sk.)

Vi anföra dessa titlar till bevis för den ifver, hvarmed man numera i Sverige söker sprida kunskap i de hittills försummade naturvetenskaperna. Ref. känner skrifterna endast ur en fåordig anmälan i Ny Tidkr. f. L. och U., i hvilken N:o 7 framställes såsom den bäst lyckade af de tre. Dess innehåll är: 1) Beträktelser öfver människokroppen, 2) öfver de menckliga själskrafterna och deras rätta bruk; 3) Naturbeskrifningens första grunder; 4) det allmäntnyttigaste ur naturläran; 5) teknologi; 6) kort öfversigt af verldsbyggnaden. Nekas kan ej, att redan denna indelning är rekommenderande. Recensenten klagat öfver någon onödig vidlyftighet i ett, öfver luckor i ett annat. Det Tyska originalet har utkommit i sexton upplagor.

Ref. har sig bekant, att N:o 9 af Hr Thomé blifvit begagnad till lärobok i Finlands få Fruntimmersskolor. Den tystnad, hvarmed Recensenten i Tidskriften förbigår denna bok, synes visa, att valet icke är det bästa, som kunnat träffas.

Sedan detta nedskrefs har Ref. haft tillfälle se de ifrågavarande skrifterna och finner dem vara så olika till plan och utförande, att de föga kunna anses lämpliga för ett och samma behof. N:o 7 är helt och hållet egnad för mera försigkomna barn och innehåller blott det aldram allmännaste i sak, men är rik på tillämpningar och lärdomar för praktiskt gagn. Läran om menniskan är den mest utförliga och i jämförelse med densamma förefaller den öfriga naturbeskrifningen alltför knapp, ja betydelslös. Såväl naturläran som teknologin äro deremot för ändamålet väl affattade. Figurerna äro jämförelsevis få. I

N:o 9 är likaså beskrifningen öfver naturföremålen högst torftig. Allmänna fysiken upptager här det största utrymmet. Sin förnämsta förtjenst eger skriften i Ref:s tanke af den s. k. »Speciela fysiken», beskrifningen på verldsbyggnaden, landets, vattnets och luftens fenomen, hvilken beskrifning här är särskildt ihågkommen. Utförligast är N:o 8. Vi finna, att den här anförda titeln tillhör 1:sta delen af ett redan 1836 utkommet arbete »för de lägre undervisningsverken». De särskilda kapitlen i denna del afhandla: 1) kroppars egenskaper, 2) verldsbyggnaden, 3) jorden, 4) kropparnes elementer (kemiska), 5) allmänna naturkroppar (vatten, luft, ljus o. s. v.), 6) luftfenomenerna (meteoror). Andra delen utgöres af »Naturalhistorien eller Naturbeskrifningen» och intager nära 3 gånger så stort utrymme som förra delen. »Läran om människan» och en kort »Sundhetslära» slutar det hela. Boken som utgör öfver 20 ark gr. 8:o kostar 2 Riksd. B:co. Så mycket Ref. af en hastig öfversigt kan bedöma är denna bok utan tvifvel lämpligast bland de anförda till sjelfstudium och till undervisningsbok för äldre lärjungar. Ref. saknar i denna lärobok intet annat, än vextgeografin, organisk kemi med hithörande teknologi, samt beskrifningen på förhållandet mellan land och haf, på oceanerna, luft och temperaturvexlingarne. Deremot förekomma i förra delen kap. 3) en kort geologi och i kap. 4) samt i läran om mineralierna teknologiska hänvisningar. Författaren, densamme D:r C. J. Hartman, som skrifvit den bästa lärobok för Svenska Floran, är så högt aktad som naturforskare, att hans namn är en borgen för uppgifternas vetenskapliga rättighet. Begagnadt jemte rikare planchverk, måste arbetet blifva lärorikt för läsare af alla klasser.

III.

Bland i Sverige senast utkomna skrifter öfver Jordbrukets teori torde främsta rummet intagas af:

1. *Landbrukets Naturvetenskapliga Grunder**) af James F. W. Johnston, utgifne af J. H. Nathorst. D. I. Stockholm 1844. (2 Riksd. 36 sk.)

Vi hafva förut i detta blad anmält samma Förf:s korta katekes för Åkerbrukskemi. Det är på närvarande arbete, det lilla kompendiet grundar sig. Man finner här en framställning af alla de förklaringar, vetenskapen förmår lemna öfver vextlifvets särskilda fenomen och öfver inverkan af jordbrukets mångfaldiga processer på de odlade vexterna. Dessa förklaringar äro ingalunda blott lånade, utan läsaren får ofta tillfälle medfölja Förf:s egna undersökningar, alltid hans pröfning af andras påståenden. Utförligare än Liebig's bekanta, likaså i detta blad anmälda skrift: »kemi tillämpad till Jordbruket,» är Johnston's arbete äfven mera systematiskt och derföre redigare och klarare i framställningen. Den ringa spridda kunskapen i kemien och öfriga hithörande naturvetenskapers grenar måste väl göra ett och annat af bokens innehåll oförståndligt för jordbrukare i vårt land; men andra delar af detsamma äro tillgängligare äfven för den oförberedda läsaren, och de praktiska tillämpningar och råd, som bifogas till hvarje vigtigare undersökning, erbjuda för sig en skatt af nyttigt vetande.

Det hör till de glädjande företeelserna hos samtiden, att vetenskapen alltmera efterfrågas och gör sig gällande i alla, både andliga och lekamliga förhållanden. Det är hvad man kallar ideernas välde, som alltmera medvetet röjer sig i det största såväl som i det minsta. Vid hvarje upphåll i detta väldes förverkligande kan man anse, att mindre fördomarnes, den falska egennyttans och den råa styrkans egen makt gifvit den en ögonblicklig seger, utan att de s. k. ideerna, forskningens

resultater ännu icke varit nog utbildade, för att intränga i den allmänna öfvertygelsen, och just det motstånd de rönt, främja deras utbildning och utbredning. Det isolerade lif, vetenskapen förut fört i systemer och skolor, har varit en tid af glans för vetenskapsmännen, under hvilken mängden utan eget omdöme med okunnighetens vördnad ansett icke blott de af skolan högstärade, utan äfven alla dem, som genom sin dom bidragit att afgöra dessas företräde. Ännu i denna stund har vetenskapsmannen sjelf svårt att uppvisa, hvilka frukter en stor del af dessa vetenskapens chorförare och deras lärjungar frambragt till mensklighetens gagn. Men hela skapelsen är full af dylika gåtor, och om otaliga ting och företeelser gäller det, att man blott kan och måste antaga, att de haft och hafva ett förnuftigt ändamål. Så hafva äfven vetenskapens idkare lefvat och verkat för, hvad de ansett vara sin bestämmelse, och samtid och efterverld har erkännt att denna bestämmelse varit den rätta i mån af arbetets framgång. Men en annan tid har kommit, som icke mera vill hylla det obekanta, som fordrar allmängiltiga skäl för hvarje domslut, i hvars ögon ingen domares personlighet och samhällsställning är en osviklig borgen för bedömandets rättighet. Det är: det allmänna omdömet har tillegnat sig den domsrättighet, som förut kunde handhafvas endast af de i vetenskapen invigde. Sjelfva dess berättigande härtill utgör äfven dess prøfvosten för det berömdas värde. Den allmänna bildningen ger berättigandet; den allmänna bildningen är prøfvosten. Hvad som icke lofvar gagna denna bildning, det anses utan vidare äfven för gagnlöst inom vetenskapen. Härigenom erkänner detta omdöme väl värdet af vetenskapens föregående arbete; ty endast detta arbete har framkallat en allmän bildning och gifvit allmänna omdömet dess anspråk och dess berättigande. Men för framtiden medgifver det icke vetenskapen en sådan verksamhet, till hvars gagn engång kan slutas endast deraf, att denna verksamhet föregått, och att efter den följt en ny tid med en vidsträcktare allmän bildning. Såsom det sjelft är medvetet af vetenskapens mål, i slägtets intellektuella och sedliga fullkommande, så fordrar det, att äfven vetenskapen skall verka medvetet, under medveten rigtning till detta mål. Denna medvetenhet visar vetenskapen sig ega, ju mera den utträder ur skolan och underkastar sig allmänna omdömet domsrätt. »Må vi arbeta, att göra de klassiska språkstudierna allmännyttiga, och de skola ånyo blomstra.» Med dessa ord ungefär afvisade den berömda Thiersch icke längesedan några filologers förslag till en förening för sagde studiers upphjelpande ur deras förfall. »Kemins studium, såsom en del af den allmänna medborgerliga uppfostran, är i vårt fädernesland försummadt till en grad, som väcker förvåning.» Så utlät sig Berzelius i Svenska Landtbruksakademien med anledning af förslaget, att i Svensk drägt utgifva den bok hvarom här är fråga. Den store vetenskapsmannen ansåg icke sitt vetande tillhöra skolan, det lärda skrået; han klagar öfver, att det i hans fädernesland ännu icke ingått i den »allmänna medborgerliga» bildningen. Sjelf hade han med handling bevisat, att han till sitt publikum räknade t. o. m. den Svenska allmogen. Man kan säga: han ville åt alla dela vetenskapens välgärningar. Men han tog denna afsigt säkert icke ur sitt tycke, utan ur vetenskapens natur och bestämmelse. D. ä. han ansåg vetenskapen vara half, så länge den icke var allmänhetens egendom. Men det som allmänheten skall ega och begagna, öfver dess gagnelighet och värde eger hon otvifvelaktigt äfven att döma.

Kemi eger framför de flesta andra vetenskaper företrädesvis egenheten, att kunna bevisa sin allmännyttighet. För detta företräde har

den förnämligast att tacka arten af den allmänna verksamhet, inom hvilken den eger sin tillämpning. Jordbruk, manufakturer, läkekonsten drifvas och gagna under alla samhällsförhållanden, på snart sagdt hvarje stadium af allmän bildning. Annorlunda förhåller sig med t. ex. filosofin, historien, statsekonomin. De kunna ingå i allmänna bildningen och gagna först då allmänna omdömet har en erkänd röst i samhällets allmänna angelägenheter. Hvad det allmänna medvetandet derförinnan af dem kan upptaga, tjenar väl till att höja detsamma och förbereda dess inflytande; men gagnet af denna förberedelse visar sig icke, förrän detta inflytande blir verkligt. Med orätt afundas dock de spekulativa och historiska vetenskaperna naturvetenskapen och kemin i synnerhet, detta deras företråde. De hafva äfven de sin tur att lefva den allmänna bildningens lif, och menskligheten räknar sina epoker från tidpunkten af deras uppträdande med den allmänna bildningens makt. Ingen räknar den nyare historiens inträde från boktryckerikonstens och kompassens uppfinning, ingen 19 seklets reformatoriska karakter från ångmachinens. Det var de ideer, tryckpressen spridde, den makt, de geografiska upptäckterna förlänade åt deras utveckling, som gjorde 16:de seklet till en vändpunkt i historien; det är likaså de ideer om människans bestämmelse, om religionens väsende, om statens ändamål o. s. v. som på jernbanor och ångbåtar flyga från folk till folk, från jordens ena ända till den andra, hvilka gifvit 19:de seklet dess karakter. Såsom kroppen är verktyg för anden, så är äfven vetenskapens materiela tillämpning ett medel för dess kraftigare uppträdande i de andliga institutionerna. Men på andra sidan ger detta spekulationen ingen grund att förhäfva sig. Det är afgjort nog, att den stadnade vid en tom förståndsöfning, tills den af naturvetenskapen mottog ett reelt innehåll för sitt systematiserande, och att den vid hvarje steg sig till godo använder naturvetenskapens resultat. Det är icke blott genom självbetraktelse, anden lär sig känna sig sjelf och sin bestämmelse; denna afspeglas i kroppen och i den materiela skapelsen. Skolastiken filosoferade öfver en mottagen lexa – kyrkans lära. Nutidens ande söker medvetandet om sig sjelf i naturen och verldshistorien.

Samma förhållande, som företer sig i det stora hela, återkommer äfven i hvarje särskildt folks bildning. Med fullaste skäl kan man säga, att icke blott i den allmänna medborgerliga utan äfven i den vetenskapliga bildningen i Finland naturvetenskapernas nästan totala försummande utgjort den största bristen. Åtminstone lika långt, som vi i denna vetandets gren stå tillbaka för Europas mera civiliserade folk, stå vi äfven efter samtidens bildning. Åtminstone lika långt, säga vi – ty läser man, hvad i landet skrifves och tryckes, har man svårt att förstå, att denna litteratur öfverhufvud tillhör 19:de seklet och dess 5:te decennium. Jemförer man den, om också blott med den Svenska, vore man frestad tro, att geograferna misstagit sig om Europas gränser, då de icke fört gränslinien längsät Bottniska Viken. Dock härom kan intet sägas. Men i fråga om det naturvetenskapliga studium beror allt på vår egen håg, på insigten i, hvad som brister, och i det allmänt och enskildt gagneliga af bristens afhjelpande.

Skrifter sådane som den här ifrågavarande, synas Ref. bland de lämpligaste, att både väcka behofvet af vetande och till en del tillfredsställa detta behof. Om kemins studium i vårt land gälla naturligtvis Berzelii anförda ord i vida högre grad än om detta studium i Sverige. Man har hos oss ännu icke kommit till en föreställning derom, att något vetande i kemin skulle tillhöra den allmänna medborgerliga bildningen. Vi hafva derföre äfven antydt, att icke allt, som

i boken innehålles, kan utan hithörande förstudier förstås. Men Förf. synes hafva beräknat sitt arbete för hvar och en landtbrukares gagn, och han har derföre äfven särskildt beskrifvit de enkla kemiska kroppar, som i vextriket förekomma, och deras viktigaste sammansättningar. Utredningen åter af sjelfva vextlifvets art är så klar och noggrann, och tillämpningarne af dessa undersökningar på landtbruket ligga så inom hvarje landtbrukares erfarenhet, att denna lärerika del af arbetet för sig erbjuder läsaren en ganska vidsträckt utsigt öfver naturvetenskapens fält. Ty i denna del ingå, såsom sakens natur fordrar, äfven en mängd uppgifter ur fysiken, isynnerhet meteorologin, geognosin och zoologin, allt så framställt, att uppfattningen icke erbjuder några större svårigheter. Framställningen är öfver allt exemplariskt jemn, enkel och på saken gående. Öfversättningen, gjord af Hr. Nathorst under den berömda kemisten Hr. L. F. Svanbergs medverkan, är ytterst omsorgsfull. Allt förenar sig således att göra detta arbete till ett bland de förnämsta för studium af jordbrukets vetenskapliga behandling särskildt och för inhemtandet af naturvetenskapens elementer öfverhufvud.

Att här söka antyda gagnet af en vetenskaplig insigt i jordbrukets bedrivande vore öfverflödigt; arbetets läsning skall säkrast öfvertyga en hvar, huru äfven detta yrke, då det bygges på fasta, vetenskapliga grundsatser, antager en helt ny gestalt, huru många origtiga metoder den principlösa praktiken i detsamma hyllat, och huru mycket här ännu återstår både att utforska och utföra.

2. *De första Grunderna uti Naturläran i allmänhet och Kemin isynnerhet, med tillämpning på Näringarne**) af P. O. Almström. Stockholm 1848. (1 Riksd. 16 sk.)

Denna skrift anmäles här, utan att Ref. vågar fälla något omdöme om dess värde. Dess hufvudinnehåll är en kompendiös kurs i både oorganisk och organisk kemi, jemte framställning för hvarje särskildt kemiskt ämne af förfarandet vid de yrken, som stå i sammanhang med dess frambringande eller bero af dess användande. Det synes väl, som om Förf. skulle hafva sammanträngt alltför många saker inom det ringa utrymmet af 258 sid. i 12:o. De teknologiska uppgifterna förefalla dock tillräckligt utförliga, för att förklara processen vid en handtering, ehuru de icke alltid gifva tillräcklig handledning för processens verkställande. Tvenne yttre omständigheter rekommendera boken: den ena, att Hr Almström, som äfven varit lärare vid Teknologiska Institutet i Stockholm och, om Ref. icke misstager sig, vid Fahlu Bergsskola, är välkänd såsom författare af läroböcker i kemi och teknologi; den andra, att boken utgör aftryck af föredrag, hållna i Slöjdföreningens skola i Stockholm. Denna skola, på enskildas bekostnad inrättad och underhållen, eger nemligen anseendet, att vara en duglig läroanstalt, och de undervisningskurser i densamma förekommit, dela derföre dess garanti för sin duglighet.

3. *Det Förflutna, Närvarande och Tillkommande**) af H. C. Carey. H. I. Sthm 1849. (40 sk.)

Den, som icke sett boken eller känner Förf:s namn och verksamhet, skulle af titeln föga ana till innehållet. Man tänker vid denna titel på andeläran, under det att boken helt materiellt sysselsätter sig med människans lekamliga spis och utvägarne till dennas förvärfvande. Äfven med detta innehåll tillhör skriften väl icke den litteratur, vi här närmast afsett, naturvetenskapernas tillämpning till industrin; men den sammanhänger å andra sidan nära med sagde litteratur, emedan den utgör en undersökning öfver värdet af arbete öfverhufvud och af

förbättringar i arbetssättet både i åkerbruk och manufaktur.

I nationalekonomiska frågor är hvarje människa nästan mera in-
 hvärfd i fördomar, än på något annat fält för mensklig eftertanke och
 erfarenhet. Man tycker en mängd satser vara så gifna, att man faller i
 förundran öfver, att nationalekonomen upptager dem till undersök-
 ning, och ovanan att tänka djupare i dessa ämnen gör, att man åter
 villigt medgifver hvarjehanda hans yrkanden, för hvilka han utpekar
 beviset i de förhandenvarande företeelserna. Men vid noggrannare
 10 undersökning förvånas man icke mindre, att finna sig så okunnig om
 betydelsen af de alldagligaste företeelser, ja om den af de vanligaste
 föreställningar och ord, sådane som: kapital, ränta, värde o. s. v. Och
 ingen, som icke följt en undersökning i dessa ämnen, kan i sanning
 föreställa sig, huru mycken skarpsinnighet det erfordras, för att i dem
 komma till någon redig och riktig insigt.

Om någon t. ex. säger oss: »i alla länder odlas den bättre jorden
 tidigare, än den sämre, och till slut måste i hvarje land endast den
 ofruktbaraste jorden kvarstå ouppodlad» – så torde knappt någon
 åhörare vilja bestrida påståendets sanning. Det synes klart, att sålänge
 20 fritt val finnes, människorna hellre odla den fruktbara än den ofrukt-
 bara jordmonen. Man kan härvid blott med glädje ihågkomma od-
 lingssättets dagliga framsteg, och hoppas, att dessa skola i en framtid
 äfven ur den sämsta jordmon framkalla gyllene skördar.

Men har en nationalekonom, Engelsmannen Ricardo, engång erhål-
 lit detta medgifvande, drager han deraf följande slutsatser:

Ju mera befolkningen i ett land stiger, och ju mera jord således måste
 upptagas till odling, desto mindre blir afkastningen af hvarje nyodling,
 d. ä. desto mindre produktiv blir totalsumman af landets på jordbruket
 använda arbete;

Alltså kan icke mängden af födoämnen fortfarande tillvexa i samma
 30 proportion som befolkningen¹.

Räntan af jorden, tillägger han vidare, tillvexer med odlingen, NB.
 jordegarens ränta. Ty så länge t. ex. blott den bästa och den medel-
 måttiga jorden är odlad, har egaren af den förra en så mycket högre
 ränta, än egaren af den senare, som afkastningen af den förra jorden är
 större. Odlaren af den senare jorden kan således öfvertaga odlingen af
 den förra med samma fördel, äfven om han betalar nämnda skilnad till
 egaren. Den kallar nu Ricardo för jordräntan. Men sedan äfven den
 sämsta jorden uppodlats, blir skilnaden mellan afkastningen af denna
 och af den bästa jorden naturligtvis större än nyssnämnda jordränta;
 40 d. ä. jordräntan stiger. Odlaren af den sämsta jorden kan öfvertaga
 odlingen af den bästa och i ränta betala skilnaden mellan bådas
 afkastning; likaså kan han öfvertaga den medelmåttiga jordens odling
 och för den betala en ränta;

Alltså måste, då odlingen nedstigit till den jordmon, som knappast
 lifnärer arbetaren, jordräntan på *all* annan jord stiga så högt, att
 arrendatorn blir lika ställd med en sådan arbetare. D. ä. alla arbetare
 vid jordbruket tvingas ned till en allt sämre och sämre lefnadsställning,
 under det att jordegaren alltmera höjer sig i välstånd och rikedom.

Till så bedröfliga satser leder ofvan anförda oskyldiga medgifvande.
 50 De såsom korollarier anförda tillhöra hufvudsakligen Malthus, en

¹ I Saima 1845 meddelades statistiska uppgifter öfver förhållandet i Kuopio län,
 som utvisade, att medan folkmängden på 50 år fördubblats, afkastningen af jorden
 på 60 år nedgått från 4 1/3 till 3 1/2 t:a för hvarje invånare. Johnston likasom Carey
 i här anförda arbeten komma till motsatta resultat i fråga om Englands jordbruk.

annan, tidigare berömd Engelsk national-ekonom.

Man kan invända: förbättringarna i jordbrukssättet höja småningom afkastningen äfven af den sämsta jordmon. Men dessa förbättringar tillåta då äfven upptagandet af en ännu sämre jord än den sämsta, och detta måste fortgå, tills ingen jordfläck i landet återstår ouppodlad. Sedan lärer den stigande arbetslösa befolkningen på den ökade afkastning, ett förbättradt arbetssätt kan bereda.

Ricardo har gjort sig denna invändning och bemött den ungefär såsom nyss anfördes. Han medgifver, hvad som måste medgifvas, att ett förbättradt odlingsätt fördröjer arbetarens sjunkande; men visar, att slutliga resultatet, i alla fall måste blifva detsamma, äfvensom att den allmänna gången af arbetets produktivitet förblir den redan antydda. Ja han tillägger: förbättringar i odlingsättet hindra jordbräntans stigande;

Alltså strida dessa förbättringar mot jordegarens intresse, under det de gynna arbetarens.

Flera opponenter mot dessa Malthus' och Ricardos läror, hvilka de äfven använt på manufakturerna, hafva uppstått; bland dem Amerikanaren Carey. Men det synes, som om man hyst mera förhoppning är säkerhet, att motbevisningen lyckats. Professor Bergfalk, som i företallet till Svenska öfversättningen af Rau's »Nationalhushållningslärens Grundsatser» omtalar Carey's arbete »Principles of political economy», anser honom för den lyckligaste af Ricardo's motståndare. Enligt Prof. B:s framställning visar Carey i sagde arbete, att arbetarens delaktighet i produkten fortfarande stiger, emedan det allt lägre priset på lifvets förnödenheter tillåter honom att af dessa tillägna sig en större andel.

I närvarande arbete går dock Carey grundligare in på frågan. Det kallas i logiken: »*negare majorem*», då man förnekar den grundsats eller förutsättning, på hvilken en slutsats eller bevisning stöder sig. Detta har nu Carey gjort, i det han förnekar rigtigheten af Ricardo's första sats: att odlingen fortgår från den bättre jorden till den sämre. Han söker tvärtom visa: att människorna öfverallt först vändt sig till den lättare odlade och bearbetade jorden, men, sedan kapital och arbetskrafter tillvuxit, angripit den svårare odlade och bearbetade, mera fruktbarande jorden.

Huru Förf. lyckats bevisa denna sats, inhemtas säkrast ur sjelfva boken. Tilläggas bör blott, att han med stöd af denna sats bestrider både Ricardo's öfriga påståenden och Malthus' med dessa sammanhängande yrkanden.

Glömmas bör icke att Carey har erfarenheten på sin sida, då i alla länder produktionen i allmänhet stigit i starkare proportion, än folkmängden. Ricardo söker förklara detta förhållande hufvudsakligen genom arbetssättets fullkomnande, hvilket han, såsom sades, likväl anser blott fördröja slutresultatet. Medan nu Carey, såsom det synes, i föregående arbeten hållit sig mera uteslutande till nyssnämnda erfarenhetsfaktum och sålunda lemnat Ricardos grundlära oanfäktad, har han i närvarande arbete, såsom sades, vändt sig mot denna grundlära, och arbetet förtjenar äfven derföre synnerlig uppmärksamhet. Den lärdom och skarpsinnighet, Förf. i detsamma ådagalägger, väcker beundran.

Det synes som ett oblidt öde skulle herrska öfver de Svenska öfversättningarne af nationalekonomiska skrifter. Rau's ofvan omtalade arbete hade icke råkat i de bästa öfversättare-händer; och Carey's

här anmälda arbete är i öfversättningen helt och hållet förfuskad, så att många ställen i boken blifvit obegripliga.

J. V. S.

69 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 9, september 1849

- 10 I. LYHY SUOMEN HISTORIA JA MAANTIEDE, KANSAKOULUJEN TAR-
PEEKSI. SUOMENTANUT J. F. GRANLUND. HELSINGISSÄ 1849.

Denna skrift utgör 13:de Delen af »Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia». Den är en förtjenstfull, i ett synnerligen klart språk gjord öfversättning af *Finlands Historie och Geografi för Söndagsskolor*, utgifven år 1847 (af Hr Hallstén) och tryckt i Wasa. Originalen har undgått vår uppmärksamhet, och det är oss derföre dubbel glädje, att hafva gjort boken bekantskap i en drägt, som lofvar densamma större spridning och mångfaldigad gagnelighet. Icke såsom skulle dess kompendiiform i vår tanke motsvara »folkskolans» behof. Denagnar sig genom densamma hellre för nybegynnare i lärdomsskolan. Ty lärjungen i den senare läroanstalten har under fortgången af sin studiikurs tillfälle, att efterhand utvidga sin insigt äfven i fäderneslandets historia och geografi. Vi anse det derföre lämpligt, att han börjar med en kort öfversigt af det hela, för sitt vetande erhåller ett skelett, hvilket dels lärarens muntliga framställning genast, dels hans egen läsning framdeles kunna fylla med en alltmera lifgivande omklädnad. Hans minne och åskådning erhålla sålunda i tid ett fäste, som hindrar uppfattningen af det hela att förvirras och borttappas genom ett mera detaljeradt studium.

- 30 Ju mera man deremot lär sig uppfatta folkskolundervisningens vigt för den nationela bildningen, desto mera skall man, tro vi, frångå det nu gällande förfarandet, att tilldela Folkskolan de magraste kompendierna, så mycket knapphändigare än läroboken för hvarje nybegynnare på den lärda skolbanan, som man anser folkupplysningen för mindre viktig än den s. k. bildade klassens vetande. Det är en bekväm sak för eftertanken, att anse folkskolan för skolverkets aldra lägsta klass och inrätta undervisningen i densamma enligt denna åsigt. Men hvem vill väl anse ens det vetande, som en kurs genom ett halft dussin af lärdomsskolans klasser kan gifva, kunna motsvara folkets behof?
- 40 Mycket mindre lär man för ett så beskaffadt vetande vilja anse lärokursen på lärdomsskolans lägre eller lägsta klasser. Men går man längre och inrättar en än lägre klass nedom lärdomsskolan, så menar man sig hafva folkskolan färdig, och hafva laggt en tillräcklig grund för folkbildningen!

- För vår del hafva vi förut sökt göra den åsigt gällande, att folkskolan i afseende på lärjungens förmåga och håg bör lemna samma resultat som lärdomsskolan. Eller hvad gagn har väl bonden af t. ex. några årtal i fäderneslandets historia, några namn i dess geografi? Enligt vår insigt närmast intet – d. ä. samma gagn, som lärjungen ur lärdomsskolan har af sin kurs, om han blott besitter dennas innehåll i minnet. För båda,
- 50 för lärjungen i folkskolan och för den i lärdomsskolan, bör det väl vara hufvudsak att komma till en insigt, som tillåter honom att på egen hand vinna ytterligare förkofran, och att utrustas med allvarlig håg till dess vinnande. Ju kortare nu den tid är, som på undervisningen kan användas, och af ju inskränktere omfång lärokursen derföre måste